

رابطه تغییر در اظهارنظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی

زهره حاجی‌ها*

مجتبی فتحی مقدم بادی**

چکیده

به موقع بودن یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های کیفی اطلاعات مالی محسوب می‌شود. به موقع بودن به این مفهوم است که اطلاعات باید در کوتاه‌ترین زمان و به سریع‌ترین شکل ممکن در دسترس استفاده‌کنندگان قرار گیرد. هر چه فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ گزارشگری مالی کوتاه‌تر باشد، سودمندی حاصل از صورت‌های مالی حسابرسی شده سالانه واحدهای تجاری افزایش می‌یابد. هدف این پژوهش، بررسی رابطه بین تغییر (بهبود یا پیشرفت) در اظهارنظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی است. روش پژوهش از نوع همبستگی بوده و از روش‌های رگرسیون برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. جامعه آماری شامل ۱۶۵ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی سالهای ۱۳۸۳ الی ۱۳۹۱ است. نتایج حاصل از آزمون‌های آماری انجام شده بر روی فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که تغییر (بهبود یا پیشرفت) در اظهارنظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی رابطه معنی‌داری دارد و در حالی که متغیرهای کنترلی پژوهش شامل هزینه دعاوی حقوقی، تغییر حسابرس، تجدیدنظر یا تدوین استانداردهای حسابرسی، تصدی همزمان ریاست هیئت‌مدیره توسط مدیرعامل و اهرم مالی با تأخیر در گزارشگری مالی رابطه معنی‌داری ندارند.

واژه‌های کلیدی: به موقع بودن، تأخیر در گزارشگری مالی، بهبود یا پیشرفت در اظهارنظر حسابرسی.

* عضو هیئت‌علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق

** کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، واحد مرکزی

مقدمه

پاسخگویی که خواستگاه آن احترام به حقوق انسان‌هاست، در سطوح مختلف ملی و بنگاه‌های تجاری مطرح است. مدیران در مقابل سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر اشخاص ذینفع، موظفند از طریق ارائه اطلاعات به موقع، شفاف و قابل اعتماد، آن‌ها را در جریان نحوه به‌کارگیری منابع اقتصادی و نتایج عملیات واحد تجاری قرار داده و امکان تصمیم‌گیری و قضاوت منطقی را برای آن‌ها فراهم سازند (نیک‌خواه آزاد علی، ۱۳۷۹).

به موقع بودن، اهمیت حیاتی برای بازارهای سرمایه دارد و به‌عنوان یکی از اجزای اصلی بازار سرمایه کارا محسوب می‌شود. انتشار به موقع اطلاعات باعث کاهش عدم تقارن اطلاعات، مبادلات نهانی، شایعه‌ها و درز اطلاعات در بازار می‌شود و به ارزشیابی و قیمت‌گذاری اوراق بهادار، جذب سرمایه و حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران در بازارهای سرمایه کمک می‌کند. در مقابل، دسترسی نداشتن به اطلاعات دقیق و به موقع باعث ناکارایی بازار، افزایش ابهام در تصمیم‌گیری و کاهش مربوط بودن گزارش‌های مالی و محتوای اطلاعاتی آن‌ها می‌شود. تأخیر در انتشار اطلاعات مالی می‌تواند منجر به مشکلات قیمت‌گذاری اوراق بهادار و بی‌عدالتی در میان سرمایه‌گذارانی شود که امکان دسترسی برابر به اطلاعات مهم را ندارند. هر چه تأخیر در انتشار گزارش‌های مالی طولانی‌تر شود، اطلاعات بیشتری به نفع سهامداران عمده افشا می‌شود و شایعه‌های زیادی در بازار سرمایه مطرح می‌شود. از این‌رو، انتشار به موقع اطلاعات مالی برای افراد برون‌سازمانی و به‌خصوص سرمایه‌گذاران جزء، از اهمیت خاصی برخوردار است.

ساختار جدید مالکیت و مدیریت یعنی همان رابطه نمایندگی، دامنه مسئولیت حسابداری را افزایش داد و ارائه گزارش‌های مالی را بر اساس نیاز استفاده‌کنندگان ضروری ساخت (حساس یگانه، ۱۳۹۱). گزارشگری مالی عبارت است از گزارش اطلاعات حسابداری یک بنگاه به استفاده‌کنندگان آن اطلاعات. بنابراین گزارشگری مالی فراتر از آنکه گزارش مالی صرف باشند، وسیله‌ای برای برقراری ارتباط بین شرکت‌ها و ذینفعان تلقی می‌شود.

بر اساس مفاهیم نظری گزارشگری مالی یکی از خصوصیات کیفی اطلاعات "مربوط بودن" می‌باشد. اطلاعاتی مربوط تلقی می‌شود که بر تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان

در ارزیابی رویدادهای گذشته، حال یا آینده یا تائید یا تصحیح ارزیابی‌های گذشته آن‌ها مؤثر واقع شود. هرگاه تأخیری نابجا در گزارش اطلاعات رخ دهد، اطلاعات ممکن است خصوصیت مربوط بودن خود را از دست بدهد. ممکن است لازم شود که مدیریت نوعی موازنه بین مزیت‌های نسبی « گزارشگری به موقع » و « ارائه اطلاعات قابل اتکا » برقرار کند. برای ارائه به موقع اطلاعات، اغلب ممکن است لازم شود قبل از مشخص شدن همه جنبه‌های یک معامله یا رویداد، اطلاعات موجود گزارش شود که این از قابلیت اتکای آن می‌کاهد. به عکس، هرگاه به منظور مشخص شدن همه جنبه‌های مزبور، گزارشگری با تأخیر انجام گردد، اطلاعات ممکن است کاملاً قابل اتکا شود، لیکن برای استفاده‌کنندگانی که باید طی این مدت تصمیماتی اتخاذ کنند بی‌فایده شود. برای نیل به موازنه بین خصوصیات مربوط بودن و قابل اتکا بودن، با توجه به الزامات قانونی در مورد زمان ارائه اطلاعات، مهم‌ترین موضوعی که باید مورد توجه قرار گیرد این است که چگونه به بهترین وجه به نیازهای تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده‌کنندگان پاسخ داده شود (استانداردهای حسابداری، مفاهیم نظری گزارشگری مالی، ۱۳۸۹).

استفاده‌کنندگان عموماً بر اساس گواهی حسابرسان به صورت‌های مالی اعتماد می‌ورزند. از سویی دیگر اجرای فرایند حسابرسی جزء عواملی است که منجر می‌گردد تا وقفه‌ای بین تاریخ پایان سال مالی و ارایه اطلاعات به استفاده‌کنندگان به وجود آید که در نهایت به کاهش ویژگی مربوط بودن اطلاعات می‌انجامد (معیری، ۱۳۸۶).

با توجه به اهمیت موضوع و مطالعات اولیه انجام شده مبنی بر تأثیرگذار بودن نوع گزارش حسابرسی بر گزارشگری مالی به موقع، مهم‌ترین مسأله‌ای که در این شرایط پیش می‌آید این است که، آیا بهبود و پیشرفت در نوع اظهار نظر حسابرسی نسبت به صورت‌های مالی، بر تأخیر در زمان گزارشگری اطلاعات مالی حسابرسی شده شرکت‌ها تأثیر دارد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گزارشگری مالی به موقع از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. این

مطالعات اغلب مبتنی بر تئوری علامت دهی بوده که در اصل توسط اسپینس^۱ (۱۹۷۳) برای توضیح رفتار بازار کارا ارائه شده است. در مدل اسپینس سطح تحصیلات به عنوان یک سیگنال از کیفیت بالقوه کارکنان در نظر گرفته شده است که می تواند رفتار استخدام را تحت تأثیر قرار دهد. در تئوری علامت دهی که به طور گسترده ای در مطالعات حسابداری و حسابرسی استفاده می شود، فرض گردیده در برخی مواقع از میان جنبه های مختلف افشای اطلاعات مالی که توسط مدیریت ارائه می شود می تواند به عنوان علامتی توسط سرمایه گذاران دیده شود. یکی از این جنبه های افشاء، گزارشگری به موقع سود و یا زمان انتشار گزارش های مالی شرکت پس از پایان سال مالی می باشد. انتشار به موقع اطلاعات می تواند نشانه ای از برخی اخبار خوب باشد (مانند افزایش درآمد) یا تأخیر در انتشار اطلاعات، نشانه ای از اخبار بد باشد (مانند کاهش درآمد). بدین ترتیب پیش بینی می شود اخبار خوب سریع تر و اخبار بد دیرتر منتشر شوند.

نتایج بهنگام بودن اطلاعات درآمد برای اولین بار مربوط به واکنش بازار سهام به زمان انتشار درآمد می باشد. مطالعات انجام شده توسط چمبر^۲ و پنمان^۳ (۱۹۸۴)، گیولی^۴ پالمون^۵ (۱۹۸۲) و کروس^۶ و شرودر^۷ (۱۹۸۴) واکنش بازار سهام به بهنگام بودن گزارشگری مالی را مورد بررسی قرار داده است. این مطالعات نشان داد که گزارش های مالی که زودتر از تاریخ مورد انتظار منتشر شده، به عنوان اخبار غیر عادی ولی خوب تداعی می شوند در حالی که افشا دیرتر از تاریخ مورد انتظار باشد به عنوان اخبار غیر عادی ولی بد تداعی می شوند. این نتایج نشان می دهد که بهنگام بودن را می توان به عنوان یک سیگنال برای تشخیص شرکت با خبر خوب از خبر بد مورد استفاده قرار گیرد، و این که سرمایه گذاران این سیگنال را در طول فرایند تصمیم گیری سرمایه گذاری مورد استفاده قرار دهند..

حساس یگانه در سال ۱۳۹۱ دومین فرض بدیهی کارکردی برای تئوری حسابرسی را

1- Spence
2- Chambers
3- Penman
4- Givoly
5- Palmon
6- Kross
7- Schroeder

این گونه بیان می کند:

"شواهد کافی و معتبری برای تأیید نظر حسابرسی در مورد کیفیت صورت های مالی، وجود دارند و حسابرس می تواند این شواهد را در یک زمان منطقی و با هزینه ای معقول جمع آوری و ارزشیابی کند." هدف از بیان این فرض بدیهی توجه بیش تر به بازه زمانی انجام حسابرسی و زمان صدور گزارش می باشد. همان طور که پیش تر بیان گردید منطقی نیست که فرض شود که انتشار گزارش حسابرسی تا زمانی به تأخیر بیافتد که دیگر سودمند نباشد. از این دریچه است که شناسایی عواملی که منجر به تأخیر انداختن صدور گزارش حسابرسی می گردند، اهمیت می یابد.

در پژوهش های انجام شده قبلی، مهم ترین عوامل مؤثر بر گزارشگری مالی به موقع و مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی به شرح زیر بیان شده اند:

اندازه شرکت، سودآوری، پیچیدگی عملیات و نوع صنعت، میزان ریسک یا خطر، عمر شرکت، تاریخ پایان سال مالی، میزان همکاری کارکنان صاحب کار با حسابرسان، بودجه زمانی حسابرسی، سیستم کنترل داخلی شرکت، وجود یا نبود واحد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی در شرکت، اندازه موسسه حسابرسی، تکنولوژی و فن آوری های مورد استفاده در شرکت و هم چنین در مؤسسه حسابرسی، نوع و میزان خدمات ارائه شده به صاحب کار، عوامل محیطی (وضعیت اقتصادی، نرخ بهره، تورم، رقابت و ملاحظات سیاسی و قانونی)، سطح تجربه و تخصص و شخصیت حسابرس، وجود یا نبود اقلام غیرمترقبه در شرکت، نوع اظهار نظر حسابرسی ارائه شده در مورد صورت های مالی، وضعیت شرکت در بورس اوراق بهادار، تعداد سهامداران، وجود یا نبود شرکت های فرعی و وابسته، و مواردی از این قبیل.

تأخیر در انتشار صورت های مالی همواره از موضوعات بحث برانگیز در ادبیات گزارشگری مالی بوده است. در این بخش به برخی پژوهش های انجام شده مرتبط با موضوع پژوهش اشاره می شود.

جیمز ویت ورس^۱ در پژوهش خود در سال ۲۰۱۳ در خصوص تأخیر در گزارش

1- James D. Whitworth

حسابرسی و عوامل مرتبط با آن و به تبع آن تأخیر در انتشار صورت‌های مالی، اثر اندازه موسسه حسابرسی، ویژگی‌های موسسه و در نهایت اهمیت صاحب‌کار برای موسسه‌ی حسابرسی را بر روی ۱۴،۹۴۸ شرکت مورد آزمون قرار می‌دهد و به این نتیجه دست می‌یابد که تأخیر گزارش حسابرسی با ویژگی‌های موسسه حسابرسی رابطه معکوس و با اندازه موسسه و اهمیت صاحب‌کار برای موسسه حسابرسی رابطه مستقیم دارد.

آپادور و مهد نور^۱ (۲۰۱۳) با بررسی عوامل اثرگذار بر تأخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی و حاکمیت شرکتی بیان نمودند که اندازه کمیته حسابرسی، تمرکز مالکیت، اندازه سازمان و سودآوری با تأخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی در رابطه می‌باشد. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که با افزایش تعداد اعضای کمیته حسابرسی تأخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی افزایش خواهد یافت. همچنین با افزایش تعداد سهامداران بالای ۵٪ مالکیت (تمرکز مالکیت) تأخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی به دلیل افزایش تقاضا برای انجام حسابرسی باکیفیت بالاتر، افزایش خواهد یافت. میان اندازه سازمان و سودآوری با تأخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی نیز رابطه معکوس برقرار می‌باشد.

بهروزی و همکاران (۲۰۱۳) نشان دادند که عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران عبارتند از حق‌الزحمه حسابرس، نوع حسابرس، اندازه موسسه حسابرس، نوع اظهارنظر حسابرس و زیانده بودن شرکت.

چارلز کولینان^۲ و همکاران در سال ۲۰۱۲، رابطه بهبود در اظهارنظر حسابرسی و افشاگری به هنگام در شرکت‌های چین را مورد پژوهش و بررسی قرار داد. با توجه به این که شرکت‌ها اطلاعات مثبت را با سرعت بیشتری نسبت به اطلاعات منفی گزارش می‌کنند، این پژوهش، تأثیر بالقوه تغییر اظهارنظر حسابرسی در به هنگام بودن افشاگری مالی، با ارتقاء در اظهارنظر حسابرسی که به عنوان "اخبار خوب" در نظر گرفته شده است را بررسی می‌کند و تغییر اظهارنظر حسابرسی را از لحاظ جهت و بزرگی مورد توجه

1- Apadore and Mohd Noor

2- Charles P. Cullinan

قرار داده و اینکه چقدر از اظهار نظر مقبول فاصله دارد (به عنوان مثال، اظهار نظر مقبول با بند توضیحی به اظهار نظر مقبول نزدیک تر است تا اظهار نظر مشروط). همچنین، شرکتی که بهبود در اظهار نظر حسابرسی را تجربه می کند نتایج مالی خود را زودتر از شرکت های با اظهار نظر حسابرسی بدتر گزارش می کنند و این که این اثرات به بزرگی میزان تغییر اظهار نظر مرتبط هستند.

جامعه آماری این پژوهش شامل شرکت های سهامی پذیرفته شده در بورس شانگهای و شانزن چین می باشد. فرضیه های پژوهش عبارتند از:

الف) با کنترل درآمد غیر مترقبه شرکت با بهبود در اظهار نظر حسابرسی، نتایج عملکرد مالی را زودتر از شرکت هایی که در اظهار نظر حسابرسی خود بهبود نداشته اند اعلام می کنند.

ب) با کنترل درآمد غیر مترقبه شرکت با پیشرفت در اظهار نظر حسابرسی، نتایج عملکرد مالی را زودتر از شرکت هایی که در اظهار نظر حسابرسی خود پیشرفت نداشته اند اعلام می کنند. به طور کلی، نتایج پژوهش از این مفهوم "اخبار خوب" زودتر، "اخبار بد" دیرتر حمایت می کند.

کندی^۱ و همکاران (۲۰۱۲) در تحقیقی به بررسی ارتباط تأخیر حسابرسی با تعدادی از ویژگی های شرکت های نیجریه شامل اندازه دارایی، نسبت بدهی به ارزش ویژه، سود ده بودن، شرکت های تابعه از شرکت های چند ملیتی، اندازه حسابرس، حق الزحمه حسابرسی و عملیات پیچیده شرکت پرداخته است. هدف از این تحقیق اندازه گیری تأخیر حسابرسی در نتیجه تأثیر ویژگی های شرکت های مورد بررسی می باشد. در این تحقیق ۲۰ شرکت طی سال های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱ انتخاب گردیده و نتایج نشان می دهد که تأخیر حسابرسی با نسبت بدهی به ارزش ویژه، سود ده بودن و پیچیدگی عملیات شرکت رابطه معنی دار دارند و تأخیر حسابرسی برای هر یک از شرکت ها حداقل ۳۰ روز و حداکثر از ۲۷۶ روز طول می کشد.

حیب^۲ و بویان^۳ (۲۰۱۱) رابطه بین تخصص حسابرس در صنعت و تأخیر در ارائه

1- Kennedy
2- Habib
3- Bhuiyan

گزارش حسابرسی را در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار نیوزلند مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان داد تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی برای شرکت‌هایی که توسط حسابرس متخصص صنعت حسابرسی شده‌اند، کوتاه‌تر است و پذیرش استانداردهای بین‌المللی باعث طولانی شدن تأخیر برای تمام حسابرسان به غیر از حسابرسان متخصص صنعت می‌شود. همچنین، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که متغیر کنترلی نوع صنعت، زیانده بودن، پیچیدگی، دوره تصدی کوتاه مدت تمرکز مالکیت با تأخیر رابطه مثبت و معنی دار و اندازه شرکت رابطه منفی و معنی دار با تأخیر دارد.

محمد نور^۱ و همکاران (۲۰۱۰) با بررسی تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار مالزی در سال ۲۰۰۲ به این نتیجه دست یافتند که کمیته حسابرسی فعال و بزرگ باعث کوتاه‌تر شدن تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی می‌شود، اما تخصص و استقلال کمیته حسابرسی با به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی داری ندارد.

اصلی تورل^۲ محقق ترکیه‌ای در سال ۲۰۱۰ به مطالعه ۲۱۱ شرکت فعال در بازار بورس ترکیه پرداخت. وی با فرض این که میزان به موقع بودن گزارشگری مالی می‌تواند بر روی اظهار نظر حسابرس تأثیرگذار باشد، همچنین ارائه صورت‌های مالی تلفیقی شرکت‌ها می‌تواند بر سرعت گزارشگری مالی اثر بگذارد پژوهش خود را در حوزه‌ی کشورهای در حال توسعه پیگیری نمود. در راستای این پژوهش وی به این نتیجه دست یافت که ۵۹٪ از شرکت‌هایی که صورت‌های مالی جداگانه و ۶۶٪ از شرکت‌هایی که صورت‌های مالی تلفیقی تهیه می‌نمایند از سایر شرکت‌ها دیرتر از موعد مقرر صورت‌های مالی خود را ارائه می‌دهند. همچنین مشخص گردید که شرکت‌هایی که توسط چهار موسسه بزرگ حسابرسی مورد حسابرسی قرار می‌گیرند دیرتر از سایر شرکت‌ها صورت‌های مالی خود را ارائه می‌دهند، در جهت عکس شرکت‌هایی که اظهار نظر بهتری از حسابرسان دریافت می‌نمایند زودتر از سایر شرکت‌ها صورت‌های

1- Mohamad Nor

2- Asli Turel

مالی خود را منتشر می نمایند.

سعد موسی و محمد^۱ در سال ۲۰۰۸ تحقیقی را با موضوع تأخیر حسابرسی در بین شرکت های سهامی در عربستان سعودی انجام دادند. در این تحقیق، با استفاده از گزارش های مالی شرکت های سهامی این کشور برای سال های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶ رابطه تأخیر حسابرسی را با ۵ عامل اندازه شرکت، سودآوری، نوع صنعت، اندازه موسسه حسابرسی و نوع گزارش حسابرسی را مورد آزمون قرار دادند. نتایج به دست آمده از این تحقیق گویای آن بود که تأخیر حسابرسی رابطه ای مثبت با مجموع دارایی ها (اندازه شرکت) و رابطه منفی با درآمد و نوع صنعت دارد. این بدان معنی است که تأخیر حسابرسی با افزایش اندازه شرکت، کاهش می یابد و از طرفی دیگر، در شرکت های مالی و شرکت های دارای سود، تأخیر کمتر است و سایر عوامل (نوع گزارش و اندازه موسسه حسابرسی) رابطه ای معنادار با تأخیر حسابرسی نداشته اند.

بر اساس بررسی های به عمل آمده در ایران تحقیقی که مستقیماً به رابطه تغییرهای تحقیق پرداخته باشد ملاحظه نگردیده اما برخی موارد مشابه به شرح زیر می باشند:

اسدی، باغومیان و کامرانی (۱۳۹۱)، رابطه بین ویژگی های شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره ای را با استفاده از نمونه ای شامل ۱۶۲ شرکت غیرمالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ مورد بررسی قرار داده اند. فاصله زمانی گزارشگری میان دوره ای به عنوان معیار به موقع بودن محسوب می شود. ویژگی های مورد بررسی شامل اندازه شرکت، قدمت، سودآوری، رشد، اهرم و حجم معاملات سهام می باشند. نتایج پژوهش نشان می دهد که در طول دوره پژوهش، اندازه شرکت و سودآوری رابطه معکوس معناداری با فاصله زمانی گزارشگری دارند؛ یعنی هر چه اندازه شرکت بزرگ تر و سودآوری آن بیشتر باشد، گزارشگری آن به موقع تر خواهد بود. سایر متغیرها یعنی قدمت شرکت، رشد، اهرم و حجم معاملات سهام رابطه معناداری با فاصله زمانی گزارشگری ندارند.

زراء نژاد و جعفری (۱۳۸۷) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر به موقع بودن

گزارشگری مالی پرداخته‌اند. در این پژوهش از اطلاعات ۵۰ شرکت از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۲ پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد بین اندازه‌ی شرکت‌ها، نوع صنعت، تعداد صفحات گزارش‌های مالی و نوع موسسه حسابرسی با گزارشگری به موقع ارتباط مثبت وجود دارد و بین تاریخ پایان سال مالی و سودآوری شرکت‌ها ارتباط منفی وجود دارد.

مهدوی و جمالیان پور (۱۳۸۹) به بررسی عوامل مؤثر بر سرعت گزارشگری مالی ۲۷۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۷۸ لغایت ۱۳۸۷ پرداخته‌اند. از اختلاف زمانی میان تاریخ پایان سال مالی و تاریخ ارائه گزارش‌های مالی حسابرسی شده سالانه، به‌عنوان معیاری برای سرعت گزارشگری مالی و از نسبت‌های مالی، متغیر اندازه شرکت و نسبت سرمایه‌گذاری مجدد، به‌عنوان عوامل مؤثر بر سرعت گزارشگری استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که، سرعت گزارشگری مالی در صنایع مختلف، متفاوت بود و سرعت گزارشگری مالی در طی سال‌های مورد مطالعه به طور میانگین بیشتر شده است. اکثر نسبت‌های مالی و غیرمالی مورد بررسی با سرعت گزارشگری مالی رابطه معنادار آماری داشتند. همچنین با استفاده از نسبت‌های مالی و غیرمالی می‌توان به مدل‌های معناداری برای پیش‌بینی سرعت گزارشگری مالی دست یافت.

صادقی حسن‌آبادی (۱۳۸۸) در پژوهشی عوامل تأثیرگذار بر زمان صدور گزارش حسابرسی را مورد بررسی قرار داد. در این پژوهش تأثیر عوامل نوع گزارش حسابرس، بدهی‌های احتمالی، وجود اقلام غیرمترقبه در صورت سود و زیان، سهامدار عمده و وجود سابقه همکاری بین حسابرس و صاحب‌کار مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان می‌دهد نوع گزارش حسابرس به شکلی معنادار بر تاریخ گزارش حسابرس تأثیرگذار است.

فرضیه‌های پژوهش

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که انتشار به موقع نتایج مالی می‌تواند علامت اخبار خوب برای سرمایه‌گذاران باشد. یکی از روش‌های اندازه‌گیری اخبار خوب، بهبود در اظهارنظر حسابرسی شرکت است. انتظار می‌رود مدیران شرکت‌هایی که اظهارنظر حسابرسی

بهتری نسبت به سال قبل دریافت می‌نمایند به وسیله افشاء به موقع نتایج مالی خود اخبار خوب را به سرمایه‌گذاران مخابره خواهند کرد. بنابراین پیش‌بینی می‌گردد که شرکت‌ها با بهبود در اظهار نظر حسابرسی نتایج مالی خود را سریع‌تر از همتایانی که در اظهار نظر حسابرسی خود بهبود نداشته‌اند، اعلام می‌کنند.

فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

الف - شرکت‌ها با بهبود در اظهار نظر حسابرسی، گزارش مالی خود را سریع‌تر از شرکت‌هایی که در اظهار نظر حسابرسی آن‌ها بهبود نداشته‌اند، اعلام می‌کنند.

ب - شرکت‌ها با پیشرفت در اظهار نظر حسابرسی، گزارش مالی خود را سریع‌تر از شرکت‌هایی که در اظهار نظر حسابرسی آن‌ها پیشرفت نداشته‌اند، اعلام می‌کنند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر طبقه‌بندی بر مبنای هدف و از نوع پژوهش‌های کاربردی است. هم‌چنین از نظر روش و ماهیت از نوع پژوهش توصیفی - همبستگی است. مقیاس اندازه‌گیری داده‌ها مقیاس اسمی است. متغیرهای مستقل پژوهش از نوع کیفی می‌باشند و برای وارد کردن این متغیرها در مدل رگرسیون از متغیرهای مجازی یا دو ارزشی (۰ و ۱) که مقدار صفر برای یک حالت و مقدار یک برای حالت‌های دیگر قابل تعریف است، استفاده شده است. روش پژوهش به صورت استقرایی بوده که در آن مبنای نظری و پیشینه پژوهش از راه کتابخانه، مقاله و اینترنت جمع‌آوری شده و در رد یا اثبات فرضیه‌های پژوهش با بکارگیری روش‌های آماری مناسب، از استدلال استقرایی در تعمیم نتایج استفاده شده است. چون هدف پژوهش شناخت رابطه همبستگی بین تأخیر در زمان صدور گزارش حسابرسی و بهبود یا پیشرفت در اظهار نظر گزارش حسابرسی می‌باشد برای پیش‌بینی مدل از تجزیه و تحلیل رگرسیونی استفاده شده است.

جامعه آماری و نحوه جمع‌آوری داده‌ها

جامعه آماری این پژوهش، به صورت حذف سیستماتیک و با در نظر گرفتن ویژگی‌های زیر انتخاب شده‌اند.

۱. جامعه آماری شامل شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک و مؤسسات تأمین مالی نباشند.

۲. اطلاعات مورد نیاز در رابطه با شرکت‌ها، در دسترس باشند.
 ۳. سال مالی شرکت‌ها به پایان اسفندماه ختم شده باشند.
 ۴. شرکت‌ها تا پایان سال ۱۳۸۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
 ۵. شرکت‌ها باید از سال ۱۳۸۳ تا سال ۱۳۹۱ دوره مالی خود را تغییر نداده باشند.
- با توجه به معیارهای فوق برای هر سال تعداد ۱۶۵ شرکت به‌عنوان جامعه آماری پژوهش انتخاب گردیدند. اطلاعات مالی از طریق سایت کدال و DVD های منتشر شده از طرف بورس اوراق بهادار تهران استخراج شده است.

مدل پژوهش و شیوه اندازه‌گیری متغیرها

متغیرهای پژوهش و شیوه اندازه‌گیری متغیرها به شرح زیر می‌باشد:

متغیر وابسته

متغیر وابسته پژوهش، تأخیر در زمان گزارشگری مالی حسابرسی شده می‌باشد.

$$DEL_{i,t} = LAG_{i,t} - LAG_{i,t-1} \quad (1)$$

$DEL_{i,t}$: تأخیر در زمان گزارشگری

$LAG_{i,t}$: تأخیر در زمان گزارشگری در سال t برابر است با فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ گزارشگری

متغیرهای مستقل

در پژوهش انجام شده توسط کولینان و یانگ (۲۰۱۲) از متغیرهای ذیل به‌عنوان متغیر مستقل جهت بررسی رابطه بهبود در اظهارنظر حسابرسی و گزارشگری به‌هنگام استفاده شده است. لذا با توجه به اینکه در پژوهش‌های داخلی از این گونه متغیرها استفاده نشده، در پژوهش حاضر از متغیرهای مزبور استفاده گردیده است.

- متغیرهای مجازی برای اظهارنظر حسابرسی

- متغیر ترتیبی برای اظهارنظر حسابرسی

- تغییر در اظهارنظر حسابرسی

متغیرهای مجازی برای اظهار نظر حسابرسی

در این پژوهش بررسی می‌کنیم که در هر یک از سال‌ها چه شرکت‌هایی اظهار نظر مقبول (بدون بند توضیحی) دریافت می‌کنند، اگر شرکت اظهار نظر مقبول دریافت نماید عدد ۱ و در سایر موارد عدد صفر قرار می‌دهیم. سپس در گروه شرکت‌های صفر برای شرکتی که اظهار نظر مقبول با بند توضیحی دریافت نموده عدد ۱ و سایر شرکت‌های باقیمانده عدد صفر قرار می‌دهیم یعنی همین مراحل را برای انعکاس این که چه شرکتی گزارش مقبول با بند توضیحی، گزارش مشروط، گزارش مردود یا عدم اظهار نظر دریافت می‌دارند متغیرهای صفر و یک را توسعه داده‌ایم.

متغیر ترتیبی برای اظهار نظر حسابرسی

با الهام از پژوهش دیفاند^۱ (۱۹۹۲) و به نمایندگی از انواع اظهار نظر حسابرسی، متغیر ترتیبی برای اظهار نظر حسابرسی انتخاب می‌کنیم. بر اساس این منطق، از طریق کسر کردن نوع اظهار نظر سال جاری از اظهار نظر سال قبل و تعیین بزرگی و اندازه اظهار نظر حسابرسی، بهبود در اظهار نظر حسابرسی اندازه‌گیری می‌شود. بر اساس شدت تغییرات اظهار نظر حسابرسی معرفی شده توسط لی و وو^۲ (۲۰۰۴)، این متغیرهای ترتیبی را از ۱ تا ۵ و به شرح ذیل کد گذاری می‌کنیم.

(۱) به نمایندگی از اظهار نظر مقبول^۳

(۲) به نمایندگی از اظهار نظر مقبول با بند توضیحی^۴

(۳) به نمایندگی از اظهار نظر مشروط^۵

(۴) به نمایندگی از اظهار نظر مردود^۶

(۵) به نمایندگی از عدم اظهار نظر^۷

عدد بزرگ‌تر از این متغیرهای ترتیبی نوع بزرگ‌تری از تغییر در گزارش حسابرسی

1- DeFund

2- Li & Wu

3- Unqualified Opinion(UO)

4- Unqualified Opinion with an explanatory paragraph (UOEXP)

5- Qualified Opinion(QO)

6- Adverse Opinion (AO)

7- Disclaimer of Opinion (DISC)

می‌باشد.

تغییر در اظهارنظر حسابرسی

پیرو مدل ارائه شده توسط دیفاندا (۱۹۹۲)، ربهود یا پیشرفت در اظهارنظر حسابرسی را از طریق تفریق شماره اظهارنظر مذکور در بند قبل مربوط به سال جاری از شماره اظهارنظر سال قبل محاسبه می‌کنیم. به این ترتیب عدد تغییر بین شماره ۴ تا ۴- می‌باشد.

$$AUDOPN_t - AUDOPN_{t-1} = OPNCHG_t \quad (2)$$

$OPNCHG_t$ = تغییر در اظهارنظر حسابرسی برای شرکت i در سال t

$AUDOPN_t$ = اظهارنظر حسابرسی برای شرکت i در سال t

همچنین یک متغیر مجازی به نام DIMP را جهت انعکاس جهت تغییرات در اظهارنظر حسابرسی تعریف می‌کنیم. اگر اظهارنظر در سال t نسبت به سال قبل بهتر باشد، DIMP برابر با "یک" کد گذاری می‌شود. بدین معنی که DIMP برابر با یک است وقتی که تغییر در اظهارنظر حسابرسی مثبت باشد و در غیر این صورت برابر "صفر" است.

متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی پژوهش به شرح زیر می‌باشند:

هزینه دعاوی حقوقی

اطلاعات مربوط به هزینه دعاوی حقوقی را از بندهای گزارش حسابرسی مستقل یا یادداشت‌های توضیحی صورت‌های مالی شامل سرفصل هزینه‌ها و بدهی‌های احتمالی به دست می‌آوریم.

تغییر حسابرسی

برای انعکاس تغییر حسابرسی از متغیر مجازی (عدد ۱ و صفر) استفاده می‌شود و در صورتی که حسابرسی تغییر کرده باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختصاص می‌دهیم.

تدوین استانداردهای حسابداری جدید یا تجدید نظر آن‌ها

با توجه به زمان اجرا استانداردهای حسابداری، انتظار می‌رود که این همگرایی باعث بهبود به هنگام بودن گزارش‌های مالی شود. برای این منظور به سال مالی بعد از تغییر استاندارد یا تدوین استاندارد جدید عدد یک و به سایر سال‌ها عدد صفر اختصاص می‌دهیم.

استانداردهای حسابداری شماره ۳۰، ۳۱ و ۳۲ از سال ۱۳۸۹ و استانداردهای شماره ۲۸ و ۲۹ از سال ۱۳۸۶ به بعد لازم‌الاجرا شده و تعدادی از استانداردها نیز در سال ۱۳۸۴ تجدید نظر گردیده‌اند.

تصدی ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل

اگر مدیرعامل همزمان رئیس هیئت‌مدیره آن شرکت نیز باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر در نظر می‌گیریم و انتظار داریم که رابطه مثبتی بین تأخیر در گزارشگری مالی و تضاد در وظایف مدیرعامل برقرار باشد. لیکن به نظر می‌رسد در ایران چنین شرایطی به ندرت وجود داشته باشد.

اهرم مالی

نسبت‌های اهرم مالی شامل (۱) نسبت کل بدهی به کل دارایی‌ها (تقسیم مجموع بدهی‌ها به جمع کل دارایی‌ها) و (۲) نسبت کل بدهی به حقوق صاحبان سهام می‌باشد. تحت فشار بستن کارکنان، مدیران در شرکت‌های با جریان وجوه نقد پایین کمتر تمایل به بهره‌مندی از هزینه‌های شرکت دارند. بنابراین اهرم مالی بالاتر، مدیران را به سرعت بخشیدن در افشای به هنگام گزارشگری مالی بیشتر تحریک می‌کند.

مدل‌های پژوهش

مدل‌های ارائه شده برای اندازه‌گیری اثرات تغییر اظهار نظر حسابرسی شرکت‌های نمونه روی گزارشگری به موقع بر اساس متغیرهای مجازی برای اظهار نظر حسابرسی با توجه به نوع اظهار نظر حسابرسی آن‌ها به شرح مدل‌های شماره ۱ تا ۳ می‌باشد.

مدل (۱) شرکت‌هایی که در سال t گزارش مقبول دریافت کرده‌اند:

(۳)

$$DEL_{i;t} = \beta_1 + \beta_2 UOE_{t-1} + \beta_3 QO_{t-1} + \beta_4 AO_{t-1} + \beta_5 DISC_{t-1} + \beta_6 D_{LTGT} + \beta_7 AS + \beta_8 D_{NEWACC} + \beta_9 DUAL + \beta_{10} FL_1 + \beta_{11} FL_2 + \epsilon_{i;t}$$

مدل (۲) شرکت‌هایی که در سال t گزارش مقبول با بند توضیحی دریافت کرده‌اند:

(۴)

$$DEL_{i;t} = \beta_1 + \beta_2 UO_{t-1} + \beta_3 QO_{t-1} + \beta_4 AO_{t-1} + \beta_5 DISC_{t-1} + \beta_6 D_{LTGT} + \beta_7 AS + \beta_8 D_{NEWACC} + \beta_9 DUAL + \beta_{10} FL + \beta_{11} FL + \epsilon_{i;t}$$

مدل (۳) شرکت‌هایی که در سال t گزارش مشروط دریافت کرده‌اند:

(۵)

$$DEL_{i;t} = \beta_1 + \beta_2 UO_{t-1} + \beta_3 UOEXP_{t-1} + \beta_4 AO_{t-1} + \beta_5 DISC_{t-1} + \beta_6 D_{LTGT} + \beta_7 AS + \beta_8 D_{NEWACC} + \beta_9 DUAL + \beta_{10} FL_1 + \beta_{11} FL_2 + \epsilon_{i;t}$$

برای اندازه‌گیری اثرات تغییر اظهارنظر حسابرسی شرکت‌های نمونه روی گزارشگری به موقع و بر اساس متغیر ترتیبی برای اظهارنظر حسابرسی و متغیر تغییر در اظهارنظر حسابرسی از مدل شماره ۴ استفاده می‌شود.

مدل (۴) در این مدل برای اندازه‌گیری اثرات تغییر اظهارنظر حسابرسی روی گزارشگری به موقع از متغیر ترتیبی برای تجزیه و تحلیل اظهارنظر حسابرسی استفاده می‌شود:

(۶)

$$DEL_{i;t} = \beta_1 + \beta_2 DIMP + \beta_3 OPNCHG + \beta_4 DIMP * OPNCHG + \beta_5 D_{LTGT} + \beta_6 AS + \beta_7 D_{NEWACC} + \beta_8 DUAL + \beta_9 FL_1 + \beta_{10} FL_2 + \epsilon_{i;t}$$

در مدل‌های ۱ تا ۴ داریم:

$DEL_{i;t}$: تأخیر در زمان گزارشگری شرکت i در زمان t (متغیر وابسته)

$$LAG_{i;t} = LAG_{i;t} - LAG_{i;t-1}$$

$LAG_{i;t}$: تأخیر در زمان گزارشگری شرکت i در سال t برابر است با فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ گزارشگری

DIMP نشان‌دهنده آنست که آیا بهبود در اظهارنظر حسابرسی وجود دارد. اگر تغییر در اظهارنظر مثبت است، کد ۱ و در غیر این صورت ۰.

OPNCHG تفاوت بین اظهارنظر حسابرسی قبلی $AUDOPN_{t-1}$ و اظهارنظر حسابرسی فعلی $AUDOPN_t$ و اندازه‌گیری درجه بهبود در اظهارنظر حسابرسی است.

هزینه دعاوی حقوقی	:	DLTGT	:	اظهار نظر مقبول	:	UO
تغییر حسابرس	:	AS	:	اظهار نظر مقبول با بند توضیحی	:	UOEXP
استانداردهای حسابداری جدید	:	DNEWACC	:	اظهار نظر مشروط	:	QO
تصدی ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل	:	DUAL	:	اظهار نظر مردود	:	AO
اهرم مالی یا نسبت بدهی	:	FL	:	عدم اظهار نظر	:	DISC
عرض از مبدأ رگرسیون	:		:	برآورد کننده شیب خط رگرسیون	:	
			:	خطای برآورد	:	

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها

ترکیب شرکت‌ها بر اساس نوع اظهار نظر حسابرس طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱ به شرح جدول صفحه بعد می‌باشد.

جدول ۱. فراوانی نوع اظهارنظر به تفکیک سال

سال	مقبول		مقبول با بند توضیحی		مشروط		مردود		عدم اظهارنظر		جمع	
	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی
۱۳۸۳	۳۱	۱۸/۸	۲۴	۱۴/۵	۱۰۹	۶۶/۱	۱	۰/۶	-	-	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۸۴	۳۰	۱۸/۲	۲۷	۱۶/۴	۱۰۸	۶۵/۴	-	-	-	-	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۸۵	۲۶	۱۵/۸	۳۶	۲۱/۸	۱۰۲	۶۱/۸	-	-	۱	۰/۶	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۸۶	۲۵	۱۵/۲	۴۲	۲۵/۴	۹۸	۵۹/۴	-	-	-	-	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۸۷	۲۵	۱۵/۲	۴۱	۲۴/۸	۹۹	۶۰	-	-	-	-	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۸۸	۱۷	۱۰/۳	۴۶	۲۷/۹	۱۰۲	۶۱/۸	-	-	-	-	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۸۹	۲۲	۱۳/۳	۴۳	۲۶/۱	۱۰۰	۶۰/۶	-	-	-	-	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۹۰	۲۸	۱۷	۳۶	۲۱/۸	۹۸	۵۹/۴	-	-	۳	۱/۸	۱۶۵	۱۰۰
۱۳۹۱	۲۹	۱۷/۶	۳۲	۱۹/۴	۱۰۱	۶۱/۲	-	-	۳	۱/۸	۱۶۵	۱۰۰
جمع	۲۳۳	-	۳۲۷	-	۹۱۷	-	۷	-	-	-	۱/۴۸۵	-

همان گونه که ملاحظه می گردد حدود ۶۱/۷ درصد از اظهار نظر شرکت ها در کل نمونه مربوط به اظهار نظر مشروط، ۲۲ درصد اظهار نظر مقبول با بند توضیحی، ۱۵/۶ درصد اظهار نظر مقبول و سایر اظهار نظر ها کمتر از ۱ درصد بوده است. مقایسه میانگین تأخیر در گزارشگری مالی بر حسب جهت تغییر در اظهار نظر به شرح زیر می باشد. در این بررسی سال مالی ۱۳۸۳ به عنوان سال مبنا انتخاب شده است.

جدول ۲. مقایسه میانگین تأخیر - روز در گزارشگری مالی بر حسب جهت تغییر در اظهار نظر

تأخیر به پایان سال مالی	تأخیر به سال قبل	فراوانی	جهت تغییر در اظهار نظر
۷۶/۲	۲/۸۹	۵۱	پیشرفت +
۷۱/۷	۰/۱۳	۱۰۲	بهبود +
۸۱/۴	۰/۳۲	۱/۰۰۹	بدون تغییر
۷۳/۳	-۴/۳۵	۱۱۳	بهبود -
۷۵/۹	-۴/۷۸	۴۵	پیشرفت -
۷۹/۵	-۰/۱۷	۱/۳۲۰	جمع

همان گونه که ملاحظه می گردد ۷۵ درصد از شرکت های باقیمانده در پژوهش اظهار نظر حسابرسی آنها نسبت به سال قبل بدون تغییر بوده است. همچنین برخلاف انتظارات اولیه بدتر شدن نوع اظهار نظر، به طور متوسط منتج به کاهش تأخیر در گزارشگری مالی گردیده که طبق بررسی به عمل آمده مربوط به ۱۰ فقره گزارش و ۹ شرکت طی سال های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ بوده است. نتایج حاصل آزمون مدل های فرضیه های پژوهش به شرح جدول (۳) می باشد.

جدول ۳. نتایج حاصل آزمون مدل‌های فرضیه‌های پژوهش

متغیر اظهارنظر مشروط (مدل ۳)			متغیر اظهارنظر مقبول با بند توضیحی (مدل ۲)			متغیر اظهارنظر مقبول (مدل ۱)			
ضریب	t-test	سطح معنی داری	ضریب	t-test	سطح معنی داری	ضریب	t-test	سطح معنی داری	متغیرها
۰,۷۲۳۲	۰,۶۳۳۶	۰,۵۲۶۵	۰,۷۵۹۰	۰,۴۴۸۴	۱,۴۴۷۴	۰,۱۴۲۴	۱,۴۷۲۸	۲,۹۶۶۲	عدد ثابت
-۴,۴۰۲۷	-۱,۶۹۸۵	۰,۰۸۹۸	-۰,۵۶۳۵	۰,۵۷۳۵	-۱,۷۶۱۹				اظهارنظر مقبول
-۶,۹۰۹۳	-۳,۰۵۷۴	۰,۰۰۲۳				۰,۹۴۴۳	۰,۰۶۹۹	۰,۱۸۸۲	اظهارنظر مقبول با بند توضیحی
			۰,۵۸۳۴	-۰,۵۴۸۹	-۱,۳۵۴۶	۰,۳۲۷۷	۰,۹۸۱۲	۲,۶۰۱۴	اظهارنظر مشروط
-۲,۶۲۳۵	-۰,۱۵۳۳	۰,۸۷۸۲	-	-	-	-	-	-	اظهارنظر مردود
۲,۲۵۶۹	۰,۱۸۷۱	۰,۸۵۱۶	-	-	-	-	-	-	عدم اظهارنظر
۰,۸۱۶۵	۰,۳۹۳۷	۰,۶۹۳۹	۰,۴۰۱۳	-۰,۸۴۰۵	-۳,۶۷۹۵	۰,۶۶۳۴	-۰,۴۳۵۸	-۶,۴۹۶۱	دعاوی حقوقی
۰,۷۵۸۶	۰,۵۲۴۴	۰,۶۰۰۱	۰,۳۸۷۴	-۰,۸۶۵۵	-۲,۲۹۴۱	۰,۱۲۵۹	-۱,۵۳۷۱	-۳,۸۱۷۷	تغییر حسابرس
-۲,۷۸۳۵	-۰,۵۱۴۸	۰,۶۰۶۸	۰,۴۷۴۸	-۰,۷۱۵۵	-۵,۵۹۹۴				تصدی ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل
-۱,۱۸۳۷	-۰,۹۳۵۹	۰,۳۴۹۶	۰,۵۵۱۸	۰,۵۹۵۸	۱,۲۶۰۸	۰,۳۷۰۲	-۰,۸۹۸۳	-۱,۹۵۲۰	تدوین یا تجدیدنظر در استاندارد حسابرسی
۱,۲۰۸۴	۰,۷۸۶۹	۰,۴۳۱۵	۰,۹۲۵۰	۰,۰۹۴۱۹	۰,۴۱۳۹	۰,۱۲۲۰	۱,۵۵۳۴	۵,۷۸۶۸	نسبت کل بدهی
-۲,۱۶۱۹	-۱,۴۰۳۰	۰,۱۶۱۰	۰,۹۹۲۷	-۰,۰۰۹۱	-۰,۰۴۰۰	۰,۱۹۶۰	-۱,۲۹۷۴	-۴,۸۵۸۴	نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام
	۰,۰۱۹			۰,۰۱۱			۰,۰۴		ضریب تعیین (R ²)
	۱,۵۷۳			۰,۴۲			۱,۰۶		آماره F
	۰,۱۰۹۸			۰,۹۰۵			۰,۳۹		سطح معنی داری
	۲,۳۵۲۶			۲,۲۱۷۴			۲,۲۲۶۸		آزمون دوربین واتسون

نتایج حاصل از آزمون مدل ۱ نشان می‌دهد که مقادیر سطح معناداری، برای مدل بیشتر از ۵٪ است ($\text{Sig.} > 0/05$ یا P-value)، لذا فرض H_0 (یعنی =) قبول و فرض H_1 رد می‌شود. در نتیجه هیچ کدام از متغیرهای مستقل در مدل باقی نمی‌مانند. نتایج حاصل از آزمون مدل ۲ نشان می‌دهد که مقادیر سطح معناداری، برای مدل بیشتر از ۵٪ است ($\text{Sig.} > 0/05$ یا P-value)، لذا فرض H_0 (یعنی =) قبول و فرض H_1 رد می‌شود. در نتیجه هیچ کدام از متغیرهای مستقل در مدل باقی نمی‌مانند. نتایج حاصل از آزمون مدل ۳ نشان می‌دهد که مقادیر سطح معناداری، برای مدل بیشتر از ۵٪ است. $\text{Sig.} > 0/05$ یا P-value، که مبنی بر پذیرش فرض H_0 یعنی = می‌باشند. با توجه به اینکه ضریب متغیر اظهار نظر مقبول با بند توضیحی (۰,۰۰۲۳) کوچک‌تر از ۵٪ است، در مدل باقیمانده ولی مدل معنی دار نیست که در این حالت مدل فقط با متغیر فوق به شرح زیر تخمین زده می‌شود:

جدول ۴. آنالیز واریانس بر مبنای متغیر اظهار نظر مشروط (مدل ۳)

متغیرها	نوع متغیر	ضریب	Std. Error	t-Statistic	سطح معنی داری
عدد ثابت		-۰,۳۶۱۹	۰,۶۲۰۴	-۰,۵۸۳۳	۰,۵۵۹۸
اظهار نظر مقبول با بند توضیحی	مستقل	-۶,۳۴۷۷	۲,۲۳۹۷	-۲,۸۳۴۱	۰,۰۰۴۷
ضریب تعیین (R^2)	۰,۰۰۹۸	سطح معنی داری			۰,۰۰۴۷
آماره F	۸,۰۳۲۳	آزمون دوربین واتسون			۲,۳۴۰۶

در جدول فوق مقدار R-squared تقریباً ۰,۰۱، سطح معنی داری مدل برابر ۰,۰۰۴ و سطح معنی داری ضریب متغیر مستقل مدل از مقدار الف (۰,۰۵) کوچک‌تر شده است که مبنی بر رد فرض H_0 یعنی ط، می‌باشد در نتیجه متغیر مستقل اظهار نظر مقبول با بند توضیحی در مدل باقی خواهد ماند، در صورتیکه مقدار p-value عرض از مبدأ مدل (۰,۵۵۹۸) بیشتر از ۰,۰۵ شده است و این یعنی = شده است. با توجه به آزمون نرمال بودن توزیع پسماندها - آزمون Jarque ° Bera مقدار سطح معنی داری که بزرگ‌تر از ۰,۰۵ می‌باشد، فرض H_0 در آزمون کلموگروف اسمیرنوف پذیرفته و در نتیجه توزیع پسماندها نرمال می‌باشد. ضمناً مقدار آماره دوربین - واتسون برابر ۲,۳ بوده،

بنابراین فرض عدم خود همبستگی بین پسماندها مورد قبول است. با توجه به آزمون Glegser مقدار سطح معنی داری مشاهده شده (۰,۴۱) که بزرگ تر از ۰,۰۵ است فرض H_0 پذیرفته و واریانس پسماندها ثابت می باشد.

با توجه به مراتب فوق ملاحظه می گردد که در مدل تغییر نوع اظهارنظر به اظهارنظر حسابرسی مقبول یا بالعکس (مدل ۱) و نیز در مدل تغییر نوع اظهارنظر به اظهارنظر حسابرسی مقبول با بند توضیحی یا بالعکس (مدل ۲) با متغیر وابسته تأخیر در گزارشگری مالی رابطه معنی دار ندارند. در مدل تغییر نوع اظهارنظر نوع به اظهارنظر حسابرسی مشروط یا بالعکس (مدل ۳)، با توجه به سطح معنی داری ضریب متغیر مستقل اظهارنظر مقبول با بند توضیحی (۰/۰۰۴۷)، با ۹۵ درصد اطمینان فرض H_0 رد و فرض H_1 پذیرفته می شود. به عبارتی دیگر بین متغیر تغییر در نوع اظهارنظر مشروط به مقبول با بند توضیحی یا بالعکس و تأخیر در گزارشگری مالی همبستگی معنی دار و ضعیف وجود دارد و جهت این همبستگی عکس می باشد.

جدول ۵. آنالیز واریانس بر مبنای متغیر بهبود یا پیشرفت مثبت در نوع اظهارنظر (مدل ۴)

متغیرها	نوع متغیر	ضریب	Std. Error	t-Statistic	سطح معنی داری
عدد ثابت	-	۰,۶۹۲۱	۰,۷۳۱۸	۰,۹۴۵۷	۰,۳۴۴۵
جهت تغییر در اظهارنظر	-	۱,۸۰۳۱	۳,۳۹۳۳	۰,۵۳۱۳	۰,۵۹۵۲
اندازه تغییر در نوع اظهارنظر	-	۲,۷۸۶۸	۰,۸۵۴۹	۳,۲۵۹۶	۰,۰۰۱۱
بهبود یا پیشرفت مثبت در نوع اظهارنظر	مستقل	-۲,۵۴۴۸	۲,۵۹۹۰	-۰,۹۷۹۱	۰,۳۲۷۷
دعای حقوقی	کنترلی	-۲,۶۸۲۹	۱,۶۱۰۲	-۱,۶۶۶۱	۰,۰۹۵۹
تغییر حسابرس	کنترلی	۰,۷۵۷۹	۰,۹۴۸۳	۰,۷۹۹۲	۰,۴۲۴۳
تصدی همزمان ریاست هیات مدیره توسط مدیرعامل	کنترلی	-۴,۳۰۷۷	۳,۵۹۳۲	-۱,۱۹۷۷	۰,۲۳۱۳
تدوین یا تجدیدنظر در استاندارد حسابرسی	کنترلی	-۰,۳۳۲۹	۰,۸۱۳۳	-۰,۴۰۹۳	۰,۶۸۲۳
نسبت کل بدهی	کنترلی	۰,۱۲۱۳	۱,۱۴۳۴	۰,۱۰۶۱	۰,۹۱۵۵
نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام	کنترلی	-۰,۳۷۵۷	۱,۱۴۰۴	-۰,۳۲۹۴	۰,۷۴۱۹
ضریب تعیین (R^2)	۰,۰۱۶	سطح معنی داری		۰,۰۱۴۲	
آماره F	۲,۳۰۷	آزمون دوربین واتسون		۲,۲۹۴۳	

در جدول فوق مقدار ضریب تعیین تقریبی با $۱/۶$ / سطح معنی داری مدل برابر $۰,۰۱۴$ و

سطح معنی داری متغیر مستقل مدل (۰/۰۰۱۱) از مقدار الف (۰/۰۵) کوچک تر شده است که مبنی بر رد فرض H_0 یعنی ط_۱ می باشد در نتیجه متغیر مستقل مدل باقی خواهد ماند، در صورتی که مقدار سطح معنی داری عرض از مبدأ مدل (عدد ثابت) بالاتر از ۰,۰۵ شده است (۰,۳۴) و این یعنی ط_۱ شده است.

در آزمون Jarque ° Bera مقدار سطح معنی داری بزرگ تر از ۰/۰۵ می باشد، فرض H_0 در آزمون کلموگروف اسمیرنوف پذیرفته و در نتیجه توزیع پسماندها نرمال می باشد. مقدار آماره دورین - واتسون برابر ۲,۳ بوده، بنابراین فرض عدم خود همبستگی بین پسماندها مورد قبول است. همچنین با توجه به مقدار سطح معنی داری مشاهده شده (۰/۴۱) که بزرگ تر از ۰/۰۵ است فرض H_0 در آزمون Glegser پذیرفته و واریانس پسماندها ثابت می باشد. همان طور که در جدول های قبل مشاهده می شود، هیچ یک از متغیرهای کنترل در نظر گرفته شده، با توجه به سطح معنی داری (sig) که بیشتر از ۰,۵ می باشد، در مدل های ۱ تا ۴ معنی دار نیستند و نباید به معادله رگرسیون اضافه شوند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها بر اساس مدل های ۱ تا ۴ به شرح جدول زیر می باشد:

جدول ۶. نتایج آزمون فرضیه های پژوهش

شماره مدل	مبنای مدل	R ²	آماره F	سطح معنی داری	آزمون دورین واتسون	نتیجه آزمون فرضیه ها
۱	متغیر اظهارنظر مقبول	۰,۰۴	۱,۰۶	۰,۳۹	۲,۲	پذیرش فرض H_0
۲	متغیر اظهارنظر مقبول با بند توضیحی	۰,۰۱۱	۰,۴۲	۰,۹	۲,۲	پذیرش فرض H_0
۳	متغیر اظهارنظر مشروط	۰,۰۱۹	۱,۵۷	۰,۱۱	۲,۳	پذیرش فرض H_0
۴	متغیر بهبود یا پیشرفت	۰,۰۱۶	۲,۳	۰,۰۱۴	۲,۳	رد فرض H_0

نتیجه گیری

با توجه به اهمیت بالای تأخیر در گزارشگری مالی بهنگام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، این مقاله سعی در یافتن عوامل مؤثر بر آن را دارد. لذا اثر تغییر در اظهارنظر حسابرسی به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر تأخیر در گزارشگری مالی مورد بررسی قرار گرفته است.

نتایج پژوهش نشان داد که تغییر از اظهارنظرهای مقبول و مقبول با بند توضیحی به

سایر اظهارنظرها رابطه معنی‌داری با تأخیر در گزارشگری مالی نداشته و تنها تغییر از اظهارنظر مشروط به اظهارنظر مقبول با بند توضیحی یا بالعکس رابطه معنی‌دار ضعیف و منفی با متغیر وابسته تحقیق (تأخیر در گزارشگری مالی) دارد. همچنین نتایج حاصل از بررسی رابطه بهبود یا پیشرفت در اظهارنظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی نشان دهنده رابطه معنی‌داری ضعیف و مثبت با متغیر وابسته تحقیق می‌باشد.

از آنجایی که در ایران رابطه تغییر در اظهارنظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی مورد بررسی قرار نگرفته است لذا یافته‌های تحقیق با تحقیقات خارجی مقایسه گردیده است که نتیجه حاصل از آزمون فرضیه پژوهش با یافته‌های چارلز کولینان و همکاران در پژوهش مشابه در سال ۲۰۱۲ که نشان داد نتایج پژوهش از مفهوم "اخبار خوب" زودتر، "اخبار بد" دیرتر حمایت می‌کند هماهنگی دارد. بهروزی و همکاران (۲۰۱۳) نشان دادند که نوع اظهارنظر حسابرس با به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه معنی‌دار دارد، اما سعد موسی و محمد در سال ۲۰۰۸ به بررسی موضوع تأخیر حسابرسی در بین شرکت‌های سهامی در عربستان سعودی پرداختند، و به این نتیجه رسیدند که نوع گزارش حسابرس رابطه‌ای معنادار با تأخیر حسابرسی نداشته است و این با نتیجه مطالعه حاضر مغایر است.

انتظار اولیه از پژوهش حاضر این بود که بهبود یا پیشرفت در نوع اظهارنظر حسابرس منجر به کاهش بیشتر در زمان تأخیر در گزارشگری مالی شود که در بررسی‌های انجام شده از داده‌های پژوهش ملاحظه گردید در کشور ما این فرض در بیشتر موارد صادق نبوده، به طوری که در مواردی این تغییر منجر به افزایش در تأخیر گزارش گردیده است. با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش مبنی بر اینکه رابطه‌ای معنادار میان تغییر در نوع اظهارنظر و به موقع بودن گزارشگری مالی وجود ندارد، پیشنهاد می‌شود سرمایه‌گذاران این نکته را در تصمیم‌های سرمایه‌گذاری خود مدنظر قرار دهند. از گزارشگری مالی به موقع می‌تواند نشانه سودآوری باشد؛ این در حالی که از سوی دیگر، شرکت‌هایی که در گزارشگری خود تأخیر دارند، به احتمال زیاد دارای گزارش حاوی اخبار نامطلوبی هستند. سرمایه‌گذاران می‌توانند براساس این موضوع و در نظر گرفتن سایر عوامل مؤثر، تصمیم‌های سرمایه‌گذاری مناسبی اتخاذ نمایند.

منابع و مأخذ

۱. اسدی، غلامحسین. باغومیان، رافیک. کامرانی، جواد. (۱۳۹۱). رابطه بین ویژگی‌های شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره‌ای. فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی. سال دهم. شماره ۳۳. ص ۱۱۹-۱۴۶.
۲. حساس یگانه، یحیی. (۱۳۹۱). فلسفه حسابرسی، انتشارات علمی فرهنگی.
۳. زراء نژاد، منصور. جعفری، علیرضا. (۱۳۸۷). بررسی عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارشگری مالی. مجله دانشکده علوم انسانی دانشگاه سمنان. شماره ۲۷. ص ۱۰۳-۱۲۴.
۴. صادقی حسن آبادی، حسن. (۱۳۸۸). عوامل تأثیرگذار بر زمان صدور گزارش حسابرسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ناپیوسته. دانشگاه علامه طباطبایی.
۵. کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی سازمان حسابرسی. (۱۳۸۹). پیوست استانداردهای حسابداری. مفاهیم نظری گزارشگری مالی.
۶. معیری، مرتضی. (۱۳۸۶). عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارش حسابرسی. فصلنامه مطالعات حسابداری. دانشگاه علامه طباطبایی. شماره ۱۶. ص ۶۹-۴۳.
۷. مهدوی، غلامحسین. جمالیان پور، مظفر. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر سرعت گزارشگری مالی. مجله پژوهش‌های حسابداری مالی. سال دوم. شماره ۴. ص ۸۹-۱۰۸.
۸. نیک‌خواه آزاد علی، (۱۳۷۹)، "بیانیه مفاهیم بنیادی حسابرسی" چاپ دوم، مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.
9. Almosa. Saad , and, Alabbas. Mohammad, (2008). Audit delay: Evidence from listed joint stock companies in Saudi Arabia, King Khalid University, Abha, Saudi Arabia.
10. Apadore, Kogilavani. & Mohd Noor, Marjan. (2013). Determinants of Audit Report Lag and Corporate Governance in Malaysia". International Journal of Business and Management. Vol. 8. No. 15: 552-578.
11. Asli Turel. (2010). Timeliness of financial reporting in emerging capital markets Evidence from Turkey. Istanbul University Journal of the School of Business Administration. Cilt/Vol.39, No.2, 227-240.
12. Behrouzi, A. Banimahd, B. and Soleymani, A. (2013). Audit fees and timeliness of accounting information: evidence from Iran. Journal of Basic and Applied, Scientific Research. Vol.3, No.6: 481-487.
13. Chambers, A. E., & Penman, S. H. (1984). Timeliness of Corporate Reporting and Stock Price Reaction to Earning Announcements. Journal of Accounting Research, Vol.3, No.22: 21-47.
14. Cullinan, Charles P, Wang, Fangjun, Yang, Bei. Junrui Zhang (2012). Audit opinion improvement and the timing of disclosure , Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting, Vol.28, No.2:333-343.

15. DeFond, M. (1992). The association between changes in client firm agency costs and auditor switching. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol.11, 16° 31.
16. Givoly, D., & Palmon, D. (1982). Timeliness of Annual Earnings Announcements: Empirical Evidence. *The Accounting Review*, Vol.4, No. 57: 486-508.
17. Habib, A. and Bhuiyan, M. and Borhan, U. (2011). Audit firm industry specialization and the audit report lag. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 20: 32° 44.
18. Kennedy. M.p & Eragbhe.E. (2012). Determinants of Audit Delay in Nigerian Companies: Empirical Evidence. *Research Journal of Finance and Accounting*. Vol 3, No 6: 278-299.
19. Kross, W., & Schroeder, D. A. (1984). An Empirical Investigation of the Effect of Quarterly Earnings Announcement on Stock Returns. *Journal of Accounting Research*, Vol. 2, No.22: 153-176.
20. Li, S., & Wu, X. (2004). The improvement in audit opinion and voluntary auditor switch: Descriptive statistics and implications from 1997° 2003. *Auditing Research*, Vol.2, No.5: 13.58-69.
21. Nor Mohamad M., Shafie R. and Wan-Hussin W.N. (2010). Corporate governance and audit report lag in Malaysia. *Asian academy of management Journal of accounting and finance*. Vol.6, No.2: 57° 84
22. Spence, M. (1973). Job market signaling. *Quarterly Journal of Economics*, Vol.87, No.3:355° 374.
23. Whitworth. James D, & Tamara A. Lambert. (2013). Office-Level Characteristics of the Big 4 and Audit Report Timeliness. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Forthcoming. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2267983>.